

18 november 2020

Quirijnstok, Tilburg

Verslag reflectieve monitor

Een belangrijk doel van het Programma Aardgasvrije Wijken (PAW) is leren. Het programma voert daartoe jaarlijks een reflectieve monitor uit. In het najaar van 2020 vond hiervan de tweede ronde plaats. Dit gebeurde door middel van een gesprek van 1,5 uur met de gemeentelijke projectleider(s) van de proeftuin en de verantwoordelijke wethouder, eventueel, op initiatief van de gemeente, aangevuld met partners en/of projectmedewerkers. Dit is het verslag van het gesprek met de proeftuin binnen de gemeente Tilburg.

Stand van zaken

De stad is groot en om de energietransitie behapbaar te houden heeft de gemeente voor de strategie gekozen om buurt voor buurt en straat voor straat de energietransitie uit te voeren. Er draaien daarvoor meerdere projecten en programma's, waaronder de proeftuin aardgasvrije wijken. De proeftuin bestaat uit drie deelprojecten. De Mozartflat (256 woningen, VVE met particulieren en woningcorporatie) waar de uitvoering augustus 2020 gestart is. De Beethovenlaan (24 particuliere grond gebonden woningen) waar de gemeente een nieuwe aanpak heeft moeten ontwikkelen omdat de meekoppelkansen (asbest vervangen op de daken) wegviel. Het laatste project, betreft de hele wijk Quirijnstok waar wordt ingezet op maatwerkadvies door een duurzaamheidsmakelaar voor kleine collectieven van bewoners.

Geleerde lessen

Tijdens het gesprek zijn de volgende geleerde lessen besproken;

Lessen over bewonerscommunicatie

- De gemeente heeft geleerd dat de boodschap en framing van de doelstelling belangrijk is. Aardgasvrij betekent dat je iets weghaalt van bewoners waar ze zelf best tevreden over zijn. Het belangrijkste doel is CO2-reductie, aardgasvrij is een middel daartoe. Energiebesparing, en comfortverbetering levert voordeel op voor bewoners. Terugkijkend heeft de gemeente bij aanvang van het traject te weinig de behoefte van de bewoners meegenomen. In de Beethovenlaan kwam het initiatief vanuit

de gemeente om bij asbestverwijdering direct verduurzaming mee te nemen. De bewoners wilden echter zelf het initiatief nemen. Het bleek van groot belang dat zij zelf vertrouwen hebben in de partij die een aanbod doet en dat er maatwerk en ontzorging geleverd wordt. Door deze les heeft de gemeente de aanpak voor Quirijnstok vraaggestuurd gemaakt.

- In Quirijnstok wordt een duurzaamheidsmakelaar in de wijk aangesteld. Deze makelaar gaat enthousiaste bewoners die iets aan hun huis willen verduurzamen (bv. isolatie, zonnepanelen, etc.) met elkaar verbinden (kleine collectieven), doorverwijzen naar de juiste partijen in de markt en samen met een wijkteam duurzaamheidsacties uitzetten in de wijk. Dit wordt geregistreerd in een zogenaamd CO2-actie reductieplan.
Daarnaast wordt ingezet op zogenaamde ambassadeurs, die hun huis verregaand willen verduurzamen. Tilburg bekijkt of andere mensen in de wijk per stap aan willen sluiten bij deze ambassadeurs. De gemeente zet in op het geven van goede en degelijke adviezen over energiebesparing aan woningeigenaren. Als eigenaren handelingspersectief én vertrouwen in de markt hebben is de stap naar realisatie een stuk kleiner.
- Een belangrijk leerpunt uit de aanpak bij de grondgebonden woningen in Quirijnstok is dat het helpt als de energiedrager bij aanvang van het proces bekend is. Er is nu veel discussie geweest met de bewoners over de technische oplossing. Aan de start lag er een businesscase voor het warmtenet. Bij deze eerste businesscase zijn de bewoners niet betrokken geweest en het was te groen om op basis hiervan te kunnen starten. Daarom is ingezet op een technisch en financieel haalbaarheidsonderzoek (al-electric met warmtepomp en aquathermie en het warmtenet zijn onderzocht). Het warmtenet ligt op dit moment bij de raad en ligt bij bewoners erg gevoelig in verband met de biomassa discussies. De bewoners spraken zelf hun enorme voorkeur voor waterstof uit, omdat dit voor hen minimale investering/verbouwing van de eigen woning vraagt.
- Landelijke berichtgeving over biomassa, waterstof en warmtenetten heeft invloed op de discussie in de wijk over de te kiezen energiedrager. De transitievisie warmte is de oplossing hiervoor volgens de gemeente. Het vaststellen van de transitievisie warmte vindt plaats volgens een zorgvuldig doorlopen democratisch proces en geeft de gemeentelijke organisatie legitimiteit om hier uitvoering aan te geven. Het zou de gemeente eveneens enorm helpen als de standaard en streefwaarden landelijk zijn vastgesteld. Deze beide instrumenten zorgen voor een duidelijk kader en minder discussie op basis van eigen interpretaties. Ook kunnen binnen dit kader subsidie- en financieringsregelingen gekoppeld worden. In het vervolg gaat Tilburg bij het begin van het proces met bewoners in de wijk duidelijk aangeven waarover bewoners kunnen meebeslissen en wat er van ze verwacht wordt. Dit voorkomt onrust en teleurstellingen. Een democratisch besluit door de gemeenteraad kan daarbij als uitgangspunt dienen.
- Met klassieke communicatiemiddelen zoals een bijeenkomst en een nieuwsbrief bereik je een specifieke doelgroep, veelal technisch geïnteresseerde mannen van 50+. Deze doelgroep blijkt in de

praktijk niet enthousiast om een actieve rol in de wijkaanpak te spelen als ambassadeur. Om een bredere doelgroep te bereiken heeft de gemeente nu de game '[Hier begint het](#)' geïntroduceerd.

Lessen over de regierol van de gemeente

- Leergeld en -tijd is een waardevolle investering. In de Beethovenlaan, een deelproject van 24 woningen, is heel veel tijd gestoken. Voor een lange periode was dit zo'n 10 uur per week. Deze investering is niet opschaalbaar. De gemeente heeft enorm veel geleerd voor vervolgprojecten en de opschaling.
- Tilburg komt tot de conclusie dat de energietransitie geen project is maar een proces. Het team in de gemeente Tilburg gaat een nieuwe aanpak hanteren waarin stap voor stap gewerkt wordt, waarbij na elke stap wordt bekeken wat de beste volgende stap is. Hierbij is de richting helder maar op resultaten wordt geen garantie gegeven omdat er nog veel onzeker is. De projectleider zal in deze nieuwe fase een procesleider worden en zich vooral richten op bewonersparticipatie en -communicatie. Natuurlijk evalueert Tilburg of die aanpak beter werkt.
- De gemeente heeft geleerd dat de VVE's een belangrijke startmotor kunnen zijn voor de energietransitie. De gemeente heeft veel geleerd van het project Mozartflat vooral over hoe de dynamiek in een VVE met gespikkeld bezit werkt. Het project is succesvol en door de bewoners/eigenaren bijna unaniem aangenomen. Het voordeel van een VVE is dat er voor meerdere voordeuren één aanspreekpunt is. De gemeente is de aanpak aan het opschalen en is voor een andere flat een vervolgproject gestart, om te kijken of de aanpak opschaalbaar is. Bij de Mozartflat is immers sprake van urgentie vanuit betonrot. Dus interessant om te kijken wat er zonder die urgentie/meekoppelkans gebeurt
- Buiten de proeftuin is corporatiebezit is ook een belangrijke startmotor. Bij verduurzamen van corporatiewoningen wil de gemeente omliggende woningen en complexen direct meenemen. Hiervoor is een goede samenwerking met de corporaties opgezet. Er is regulier overleg waarin onder andere de plannings van de corporaties op die van de openbare ruimte van de gemeente gelegd worden. Daardoor hoeft bijvoorbeeld de straat maar één keer open omdat werkzaamheden gecombineerd worden.
- In de proeftuin Quirijnstok loopt de onderhoudscyclus van de corporaties niet gelijk met de planning van de gemeente. De corporatie in deze wijk wil pas over een aantal jaren aan de slag. Dit staat de voortgang van de uitvoering in de proeftuin in de weg. Het was goed geweest dit vooraf af te stemmen. Als de planning wel synchroon liep hadden de corporatiewoningen een startmotor kunnen zijn.
- Tilburg vindt het van groot belang dat in de energievoorziening het publieke belang gewaarborgd en gediend wordt. Daarom streeft de gemeente ernaar om in ieder geval een onderdeel van de keten in de warmtevoorziening in eigendom/beheer te hebben.

- Warmtenetten zijn zo complex dat het een lastige discussie is, zelfs met zeer goed geïnformeerde raadsleden. De gemeente Tilburg trekt veel met de gemeente Breda op in dit kader. Ze kunnen niet alle kennis zelf in huis hebben. De wethouder zet zich in om te zorgen dat de raad zo goed mogelijk geïnformeerd wordt zodat er een 'verstandig' besluitvorming door de raad kan plaatsvinden.
- Tilburg heeft als grote stad rond de 20 FTE aan gemeentelijke capaciteit beschikbaar voor de energietransitie. Tilburg geeft graag input aan landelijke tools zoals het Wijkkompas en de participatie en communicatie handreiking. Het is voor Tilburg lastiger om van andere gemeenten – die nog geen aardgasvrije wijken in bestaande bouw hebben - te leren aangezien ze koploper is. Tilburg signaleert dat het voor kleinere gemeenten lastiger is om de juiste expertise in huis te halen.

Geleerde lessen over financiering

- Het uitgangspunt van college en gemeenteraad is inclusiviteit. Het is een beperkende factor dat de huidige financieringssystemen getoetst worden aan het inkomen of de overwaarde van de woning. Dit sluit een groot deel van de woningeigenaren en huurders uit. De gemeente neemt diverse initiatieven om dit gat te dichten. Tilburg heeft nu de 'Zon op je dak'- regeling geopend waarbij woningeigenaren tegen een zeer lage rente zonnepanelen op hun woning kunnen aanschaffen. De aanleiding was een project van een woningcorporatie waarbij de particulieren niet konden deelnemen omdat er voor hen geen financiering mogelijk was. Het fonds, wat voor het financieringsprogramma is opgericht, krijgt een revolverend karakter. De leverancier van de zonnepanelen is een Tilburgse ondernemer, en genereert daarmee lokaal economische spin-off. Een volgende stap is om woningeigenaren in de gelegenheid te stellen om vloer, dak en muren te isoleren. Daarvoor wil Tilburg een 'ik beloof' lening introduceren met als voorwaarde dat woningeigenaren 'beloven' om de lening aan de gemeente terug te betalen. Dit gaat verder dan de lening via het Warmtefonds.
- Gemeente heeft subsidie aangevraagd via de RREW-regeling voor gedragsbeïnvloeding van huurders. Gemeente is enthousiast over deze regeling. De huurder heeft direct voordeel van kleine maatregelen. De gemeente kiest ervoor om eerst corporaties mee te nemen en daarna pas particuliere verhuurders. Deze laatste doelgroep is lastiger te bereiken.

Reflectie op bijdrage PAW

- Tilburg ervaart het kennis- en leerprogramma als waardevol. Het is goed om te horen wat er bij andere gemeenten speelt en ervaringen te delen. De gemeente zou graag meer informeel contact hebben met de projectleiders in andere proeftuinen. Als je eenmaal met elkaar in gesprek raakt is er zoveel te delen. Het zou fijn zijn als hier tijdens bijeenkomsten meer ruimte voor is. Er is sinds een aantal maanden wel een app-groep met de projectleiders.

- Tilburg heeft behoefte aan factsheets waarin de kenmerken van de proeftuinen ten opzichte van elkaar zichtbaar zijn. Zo zou in een oogopslag zichtbaar zijn waar gelijksoortige aanpak is qua omvang wijk, techniek, businesscase, participatie en andere kenmerken.
- De gemeente heeft behoefte aan een bestuurdersbijeenkomst en nodigt iedereen van harte uit in Tilburg, LocHal
- Het forum voor de online community geeft inlogproblemen. Fijn als dit opgelost wordt.